

En af de smukkeste ...

Den portugisiske synagoge i Amsterdam er et unikt bygningsværk med en interessant historie – og bestemt et besøg værd.

Af Jens Anders Wejsmark Sørensen, Amsterdam

Under et besøg i januar 2012 sagde Israels premierminister Benjamin Netanyahu, at det var en af de smukkeste synagoger, han havde set. Og den portugisiske synagoge i Amsterdam er da også et unikt arkitektonisk bygningsværk og et nutidigt symbol på den velstand og tolerance, der eksisterede under den hollandske guldalder i det 16. og 17. århundrede, hvor det portugisisk jødiske samfund havde frihed til at dyrke sin tro åbent.

Synagogen, der stadigvæk i høj grad bruges af det jødiske samfund, er en meget besøgt turistattraktion i Amsterdam. Men det er faktisk noget af et mirakel, at synagogen, der ved indvielsen i 1675 var den største i verden, har overlevet næsten 350 års historiske prøvelser – og naturligvis ikke mindst Anden Verdenskrig, hvor omkring 90 procent af jøderne fra Amsterdam blev myrdet i nazisternes koncentrationslejre.

Efter at Granada, muslimernes sidste bastion i Spanien, var blevet indtaget af de kristne i 1492, blev alle muslimer og jøder udvist fra landet. De udviste jøder, også kaldet sefardiske jøder, slog sig i første omgang ned langs hele Middelhavskysten. I begyndelsen af det

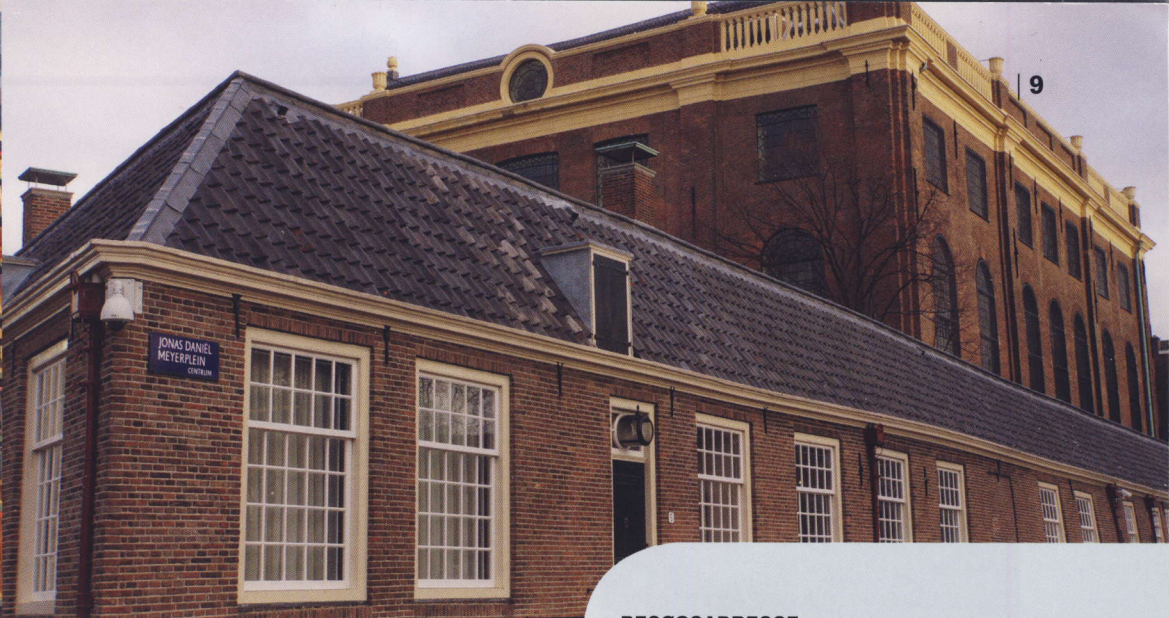
17. århundrede begyndte de at komme til Amsterdam, der efter datidens forhold var kendt for stor tolerance i religiøse spørgsmål. Men da den hollandske republik var i krig med Spanien, valgte flytningene at kalde sig 'portugisiske' jøder for ikke at blive identificeret med den spanske fjende. Det er sådan, at Amsterdams sefardiske menighed er hovedmenighed for mange andre sefardi-menigheder, og at synagogen i Amsterdam har tjent som inspiration for de portugisiske synagoger i London, Paramaribo, New York og Willemstad. På nær Altneu synagogen i Prag er synagogen i Amsterdam den ældste fungerende i Europa.

Synagogen, eller 'Snoge' som den kaldes, blev tegnet af Elias Bouwman (1635-1686), en af datidens hovedarkitekter for byen Amsterdam. Han tegnede den i klassicistisk stil, der passede til den elite, som mange jøder var en del af. Med Amsterdams ustabile og mudrede undergrund, måtte der mere end 3.000 træpæle til at skabe et stabilt fundament for bygningen. Det imponerende bygningsværk, i røde mursten, skulle fra starten signalere til resten af verdenen, at det portugisisk jødiske samfund i Amsterdam havde frihed til at praktisere deres tro åbent.

Med hvide vægge og mange store vinduer fremstår synagogens interiør lyst og imødekommende. Fire fritstående søjler i Bentheim-sandsten dominerer og deler rummet i en central del fra to mindre gange på hver side. Synagogens væg mod øst er dækket af et monumentalt heichal i brasiliansk rosentræ. Det er fra synagogens åbning i 1675, og er et af verdens største. På modsatte side, og lige ved indgangen, findes læseplatformen (tebá), hvorfra gudtjenesten ledes. Efter gammel hollandsk tradition, er gulvet dækket med fint sand for at absorbere støv, fugt og snavs fra sko og ikke mindst for at dæmpe støjen. Sideskibenes balkoner i første sals højde udgør kvindeafdelingerne, mens mandsafdelingen findes på gulvet i hovedrummet. Kvinderne har ligeledes egen trappeindgang fra bagsiden af synagogen.

"Der er plads til 440 kvinder, men det kommer der langt fra i dag. Det gjorde der før krigen, hvor alle pladser i begge afdelinger ofte var besat", fortæller Olav Gubbels. Han er ansvarlig for, ved særlige lejligheder, at tænde de mange stearinlys i synagogen, herunder i kvindernes afsnit. Det tager ham tre timer, når samtlige stearinlys skal tændes.

Som i det 17. århundrede, er der ingen elektricitet eller opvarmning i synagogen. Om dagen kommer lyset fra de store vinduer, og efter mørkets frembrud oplyses rummet af stearinlys. "Visheden om, at de gamle traditioner holdes i live, gør det til et meget specielt sted. På aftener, hvor alle stearinlysene er tændt, stråler hele bygningen," fortæller menighedsmedlem Hugo Hijmans.

De store vinduer er en medvirkende årsag til, at synagogen slap helskindet gennem Anden Verdenskrig. Ferdinand Aus der Fünten, der var nazisternes ansvarlige for jødedeportationerne fra Amsterdam, havde oprindeligt besluttet sig for, at synagogen skulle bruges som deportationscenter. Da et medlem af menigheden påpegede, at det ville være en nærmest umulig opgave at mørklægge de 72 store vinduer, ombestemte Ferdinand Aus der Fünten sig. Herefter lod tyskerne noget overraskende bygningen i fred, måske også som en konsekvens af, at to hollandske museumsdirektører offentligt gjorde opmærksom på, at synagogen som nationalt monument havde stor historisk betydning. Således kunne Utrechts overrabbiner den 9. maj 1945 genåbne synagogen med en mindegudstjeneste for en lille gruppe af de omkring 10 procent overlevende jøder i Holland.

I 2006 udskrev den jødiske menighed en konkurrence om en gennemgribende renovering, der skulle gøre synagogen og de omkringliggende bygninger fuldt ud tilgængelige for offentligheden. Renoveringen, der blev afsluttet i december 2011 til en pris af omkring 40 millioner kroner, inviterer besøgende til at gå på opdagelse i jødernes historie og kultur og ikke mindst i ritualerne omkring

deres religion.

"Som besøgende er du ikke i et museum, men gæst hos en levende og aktiv jødisk menighed, hvor historien og traditionerne er til at tage og føle på," påpeger konservator Mirjam Knotter.

I synagogens kælderetage kan besøgende gå på opdagelse i skatkammeret, og de omkringliggende bygninger huser blandt andet en vintersynagoge, et rituelt bad, en skole, kontorer og arkiver. Her findes ligeledes Europas ældste jødiske bibliotek fra 1616, også kaldet Ets Haim biblioteket. Det indeholder en imponerende samling af religiøse og ikke-religiøse jødiske værker fra hele verdenen på omkring 15 forskellige sprog.

"Biblioteket er vidnesbyrd om næste 400 års jødisk liv og studier i Amsterdam. Samlingen er der for at blive brugt," siger bibliotekets tidligere bibliotekar Abraham Rosenberg.

I de senere år har kulturarvsfonden for det portugisiske-jødiske samfund (CEPIG) påtaget sig det kulturelle ansvar for synagogen og Ets Haim biblioteket. Siden januar 2009 har det jødiske historiske museum, der ligger på den anden side af vejen, drevet synagogen for dermed at sikre vedligeholdelsen og offentlighedens adgang til samtlige afdelinger.

"Vores menighed er relativt lille, men det betyder ikke, at vi altid er enige. I Bibelen kalder Gud jøderne for et stædigt folk. Og det passer i hvert fald for denne menighed," siger Pinchas Toledano, der har været synagogens overrabbiner siden 2012. Han håber, at menigheden igen vil vokse, både fysisk og spirituelt. Det fortjener en af verdens smukkeste synagoger.

BESØGSADRESSE:

Mr. Visserplein 3
1011 RD Amsterdam

ÅBNINGSTIDER:

Sommer (1. april – 31. oktober): Søndag til torsdag 10-17. Fredag 10-16.

Vinter (1. november – 31. marts): Søndag til torsdag 10-16. Fredag 10-14.

ADGANGSBILLET

Voksen: €12,00 / Børn op til seks år kommer gratis ind.

Den portugisiske synagoge udgør blot en af de førende jødiske kulturinstitutioner inden for mindre end en kvadratkilometer i Amsterdams jødiske kvarter. Billetten giver således også adgang til det Jødiske Historiske Museum, med dens fascinerende Børnenes Museum, og det Hollandsche Schouwburg, der under Anden Verdenskrig blev brugt som center for deportationerne af de jødiske hol­lændere til udryddelseslejrene i Polen.

Besøgende forsynes med en 'podcaster', der fra aktiveringspunkter i synagogen, skatkammeret og det omkringliggende anneks giver en mængde information.

Synagogens begravningsplads ligger ni kilometer fra Amsterdam i Ouderkerk aan de Amstel. Den er på fire hektar og indeholder omkring 28.000 grave.

www.portugesesyngogoe.nl

JENS ANDERS WEJSMARK SØRENSEN

er journalist og bor i Amsterdam. Han producerer radio og artikler om NATO, EU, Holland, Belgien og Luxembourg bl.a. til Danmarks Radios Orientering og til en række dagblade og magasiner.